

„Skirtumai tarp kultūrų prarastų reikšmę, jei per lengvai juos galėtume išversti“

Karla Gruodis augo Kanadoje, 1989–1999 m. gyveno Lietuvoje, Toronto universitete įgijo du magistro laipsnius – anglų literatūros ir pedagogikos, turi daug patirties kaip vertėja, žurnalistė ir redaktorė. Lietuvoje geriausiai žinoma kaip klasikinių feminizmo tekstų antologijos *Feminizmo ekskursai: Moters samprata nuo antikos iki postmodernizmo* (1995) sudarytoja, šiai knygai parašė informatyviais įžangas apie autorius. Šiuo metu dėsto anglų kalbą ir literatūrą Dawson College Monrealyje.

Laura Laurušaitė: Emigracijos ir mišrių tapatybių tema nūdien labai populiari. Jūsų situacija imanentiškai hibridiška, dvikontekstė, daugiabalsė – gimėte lietuvių išėvių šeimoje, gyvenate Kanadoje, koreliuoja dvi kalbos, dvi kultūrinės tradicijos. Kaip tai paveikė jūsų tapatybę? Ar jaučiatės liminali, išvietinta, gyvenanti tarsi ant smaigalio? Papasakokite apie savo tarpkultūrinės patirtis.

Karla Gruodis: Taip, mano situacija hibridiška, bet šiais laikais tai vis dažniau tampa norma. Nors augau Kanadoje, dešimt metų gyvenau Lietuvoje, ir lietuviška patirtis mane suformavo labiau nei bet kokia kita. Atvykau baigusi bakalauro laipsnį ir patekau į be galo įdomią ir dramatišką istorinę situaciją – Sąjūdžio laikai, Nepriklausomybės atkūrimas. Vėliau joks gyvenimo laikotarpis neprilygs intensyvumu. Buvau Seime 1990 m. kovo 11 d., dirbau su žymiausiais pasaulio žurnalistais (kaip vertėja, padėjėja, ruošiau informaciją tokiems leidiniams kaip *Newsweek*). Ketverius metus dėščiau Moterų studijas Vilniaus universitete ir Vilniaus pedagoginiame universitete, bendradarbiau su naujomis moterų organizacijomis, taip pat darbavau si menų, reklamos sferose. Grįžau į Kanadą pratęsti studijų ir užsibuvau ilgiau nei buvau planavusi, bet ateity tikiuosi vėl apsigyventi Vilniuje. Dabar esu Monrealyje, todėl tiksliau būtų sakyti, kad mano situacija ne dvikontekstė, o trikontekstė, nes Kvebeko provincija, nors yra Kanados dalis, kai kuriais atžvilgiais panašesnė į atskirą šalį. Nepaisant to, kad augau

Monrealy, esu anglakalbė, imigrantų dukra, o ne *pure laine*¹ kvebekietė, todėl visada priklausysiu mažumai šioje visuomenėje. Tačiau ši prancūziška Kanados dalis man labai sava, nes ji europietiškesnė, joje ypač gyvas kultūros gyvenimas, nuostabus estetikos, kūrybos pojūtis.

Jei kadaise bandžiau įsisąmoninti, kokia mano tapatybė, dabar galiu gyventi tik ją suvokdama kaip nuolant kintančią. Esu lietuvių tautybės, Lietuvos pilietė, bet taip pat stipriai tapatinuosi su kanadietiškais vertybėmis. Gali būti, kad iš visų pasaulio šalių Kanada – geriausias multikultūrinės šalies modelis, nes joje sugyvena įvairios tautos, etninės grupės. Kanadietis filosofas, rašytojas Johnas Ralstonas Saulas knygoje *Teisinga šalis: Įdomios tiesos apie Kanadą (A Fair Country: Telling Truths About Canada, 2008)* siūlo tezę, kad (nors tai nėra viešai suvokta ar skelbiama) Kanados šalis remiasi autochtonų kultūros/visuomenės nuolat besiplečiančio rato modeliu. Jei Europoje kartais kyla įtampos dėl didėjančio imigrantų vaidmens, Kanadoje šios problemos nėra, nes esame iš esmės imigrantų kraštas. Čia žmonės ne susilieja, kaip amerikietiška katile, o formuoja sudėtingą, kintančią mozaiką. Iš etinės, filosofinės pusės, manau, tai be galo graži idėja. Todėl nesakyčiau, kad gyvenu tarsi ant smaigalio. Net atvirkščiai – esu laiminga turėdama galimybę gyventi tarp dviejų, net trijų kultūrų.

L. L.: Pati Kanada nėra homogeniška šalis, pasidalijusi į anglakalbę ir prancūzakalbę. Koks jų tarpusavio santykis – ar prancūziškoji turi daugiau bendrumų su Prancūzija, o angliškoji artimesnė likusiai Amerikos daliai? Kaip jaučiate šį skirtumą?

K. G.: Kanados išvis neįmanoma apibendrinti, o apie kanadiečius kalbėti kaip apie tautą tradicine prasme irgi nebūtų tikslu, nes tai tautų samplaika, be to, kiekvienoje iš trylikos provincijų ir teritorijų – sava specifika. Kanados valstybę suformavo anglų bei prancūzų atvykėliai ir „First Peoples“ („pirmosios tautos“) – senieji vietos gyventojai, o jų šimtai genčių ir kultūrų. Nuo XX a. pradžios ėmė plūsti imigrantų bangos – pirma europiečiai, vėliau iš Azijos, Afrikos, Indijos, Pietų Amerikos. Jei kai kurios tautybės tam tikrose vietose ir dominuoja, nieko bendro apie visą šalį pasakyti negalima, jos žavesys kaip tik ir glūdi toje įvairovėje. Tai vieta, kur pats turi susikurti savo bendruomenę, gyvenimą; Kanadoje žmogus turi didelę laisvę būti toks, koks nori. O rasti bendrą vardiklį Kvebekui,

1 Grynailinė – red. past.

arba Kanados prancūzams, taip pat labai sudėtinga, nes jie patys nesutaria dėl savo visuomenės vizijos – apie 40 proc. norėtų atsiskirti nuo Kanados, o likusieji (dalis prancūzų kilmės žmonių, anglakalbiai, kitataučiai) nenori atmesti Kanados idėjos; dar kiti prancūzai gyvena kitose provincijose.

L. L.: Su kuo tapatinasi Kanada kaip šalis? Ar kanadiečiai suvokia save kaip senojo kontinento gabalėlį už Europos ribų, ar labiau kaip sudėtinę Amerikos dalį?

K. G.: Dauguma kanadiečių tikrai nemato savęs kaip Amerikos dalies ir kaip tik didžiuojasi tais dalykais, kurie mus skiria nuo pietinių kaimynų. Tai nei Europos, nei JAV versija – greičiau kitoks visuomenės modelis, kad ir su savomis problemomis, bet išties labai humaniška, progresyvi valstybės vizija.

L. L.: Kartais lankotės Lietuvoje, čia dalį laiko gyvena Jūsų tėvai. Ar sunku būna peržengti kultūrinius slenksčius?

K. G.: Jei ir jaučiu kokį nors kultūrinį perėjimą atvykdama į Lietuvą, tai tik pojūtį, kad grįžtu namo. O grįžti į Kanadą 1999-aisiais, po dešimtmečio Lietuvoje, buvo iš tiesų sunku. Mano jaunystė praėjo Lietuvoje, dalis to laiko netgi Tarybų Sąjungoje, įleidau (ar atgaivinau) šaknis šioje žemėje, giliai susitapatinau su kultūra. Pirmaisiais metais Toronte tikrai išgyvenau imigrantės patirtį. Nesupratau visokių kultūrinių, politinių užuominų, turėjau iš naujo priprasti prie kitokio (man iki šiol truputį svetimo) bendravimo stiliaus (tas žinomas paviršutiniškas Šiaurės amerikiečių draugiškumas...), vėl surasti čia savo vietą. Ko gero, tas perėjimas vis dar tęsiasi.

L. L.: Kaip charakterizuotumėte lietuviškąjį identitetą, koks jis atsiskleidžia žvelgiant iš šalies, per skirtumą su Kitu – kanadiečiu? Turbūt per atstumą išryškėja ne tik išorinės mūsų ikonos, paviršinis deklaratyvus sluoksnius (šventės, krepšinis, lietuviška virtuvė), bet ir giluminiai dalykai – neišgyvendintas baudžiauninko kompleksas, polinkis dėl visko zirzti ir pan. Kaip Jums atrodo, kokios kultūrinės apraiškos vienija lietuvius, išskiria iš kitų tautų?

K. G.: Nežinau, ar galiu pasakyti, kaip atrodo tas identitetas žvelgiant iš šalies, nes pati nuolat dvasiškai keliauju tarp šių kultūrų. Racionaliai tapatinuosi

su tam tikrais kanadietiškais principais, bet emociškai jaučiuosi labiau Lietuvos dalimi. O kas mus vienija? Galiu atsakyti tik subjektyviai, bet manyčiau, kad vienas pagrindinių dalykų turėtų būti prisirišimas prie tos mažos teritorijos, kuri buvo taip drąsiai atsikovota. Kuklūs šalies matmenys, dar šviežios istorinės, psichologinės žaizdos neišvengiamai įkvepia simpatiją, meilę, o su tuo susiję simboliai (žemė, kryžiai, daina, Baltijos kelias) dar turi stiprią reikšmę. Gal tai neišvengiamai melancholiška tapatybė, bet ji man labai patraukli. Kita vertus, lietuvių (kartais juodas) humoras man taip pat labai savas, atspindintis sudėtingą tautos egzistenciją, nuolat įtemptą istorinę padėtį, kurios daugybė kanadiečių, amerikiečių negali nė įsivaizduoti. O galiausiai per paskutinius du dešimtmečius pamatėme, kokie lietuviai novatoriški, šiuolaikiški, kosmopolitai. Intensyvus Vilniaus kultūrinis gyvenimas tą puikiai įkūnija.

L. L.: Ar Kanadoje yra lietuvių bendruomenė, ar čia gyvenantys lietuviai bendrauja, turi kokių nors telkimosi židinių?

K. G.: Kanados lietuvių bendruomenė labai stipri, bet ji labiausiai susitelkusi Ontario provincijoje – Toronte, Hamiltone. Monrealio bendruomenė irgi buvo itin stipri, ypač savo kultūrine veikla. Prisimenu Henriko Nagio, Ilonos Gražytės-Maziliauskienės ir kitų intelektualų diskusijas. Ko gero, dėl Kvebeko kalbos politikos (nauji imigrantai privalo mokytis prancūzų kalbos, savo vaikus gali leisti tik į prancūziškas mokyklas) į Monrealį neatvyksta daug naujų emigrantų iš Lietuvos, o per pastaruosius dešimtmečius nemažai lietuvių išvyko į kitus Kanados miestus. Monrealy liko maža, glaudi bendruomenė, kurios veiklą riboja jos dydis, bet vis vien sugebama suburti žmones įvairiems renginiams. Toronte situacija visiškai kita: bendruomenė auga, į jos veiklą aktyviai įsitraukia ir vaikai, jaunimas, ir suaugusieji.

L. L.: Ar palaikote tautiškumą Kanadoje pasitelkdami tautinius papročius ir elgsenos kodus?

K. G.: Nesakyčiau, kad tą darome labai sąmoningai, veikiau intuityviai. Per pagrindines šventes mums tiesiog natūralu laikytis lietuviškų tradicijų (Kūčių, Velykų stalo ir t. t.), bet ne griežtai, gal labiau postmodernistiškai (margučiai dažomi abstraktaus ekspresionizmo stiliumi...), taip, kaip išeina. Bet tai turbūt

būdinga lietuviams visur; nors tradicijos labai mielos, gyvename moderniaime, kosmopolitiškame pasaulyje, ir kintantys papročiai natūraliai tai atspindi.

L. L.: Ko labiausiai pasiilgstate Lietuvoje?

K. G.: Bičiulių, kultūrinio gyvenimo, pajūrio, balto naminio sūrio.

L. L.: Dėstote koledže postkolonijinės literatūros kursą (minėjote, kad jis nėra griežtai teorinis, nes studentai dar gana jauni) ir seniai šia tematika domitės. Kokie postkolonializmo autoritetai šiuo metu Kanadoje aktualiausi, kokios sąvokos labiausiai eksploatuojamos? Ar postkolonializmas kaip metodologija Jums atrodo produktyvus, pritaikomas Lietuvos kontekstui?

K. G.: Šiuo kursu siekiu pusiausvyros tarp teorijos ir literatūros, kultūros analizės. Skaitome Josephą Conradą, Chinua Achebe, Rohintoną Mistry, Kanados senųjų vietos gyventojų kūrinius, bet pristatau ir pagrindines postkolonializmo sąvokas. Postkolonializmo paradigma labai įdomiai pritaikoma Kanados kontekstui. Nors Kanados išsiskyrimas su Didžiąja Britanija buvo taikus, tikiu, kad labai svarbu suvokti ir studentams pasiūlyti pamąstyti, kad visi, kurie nesame vietiniai, tam tikra prasme esame kolonizatoriai. Augdama Kanadoje apie tai niekada negalvodavau, bet nuo XX a. pabaigos vietos gyventojų balsai vis stiprėja, reikalauja, kad juos pripažintume – ne tik jų įnašą formuojantis Kanadai, bet ir tai, kiek jie buvo baltaodžių kolonistų nuskriausti, paveikti jų civilizacijos, o ir naikinti (Kanados vyriausybė tik 2008 m. formaliai atsiprašė už šimtą metų trukusią asimiliacinę politiką, pagal kurią vaikai buvo dažnai prievarta atimami iš tėvų, siunčiami į vietines mokyklas, kuriose kartais patirdavo psichologinį, fizinį, seksualinį smurtą). Tad Kanados kontekste tarp kitų aktualios postkolonijinės hibridiškumo, marginalumo, kolaboravimo, rezistencijos, istorinio revizionizmo sąvokos; mes toli gražu dar nesusitaikėme su istoriniais nukrypimais, dar ieškome naujų sugyvenimo, pripažinimo ir abipusės pagarbos santykių tarp visų šalies gyventojų. Svarbi knyga šioje diskusijoje – Lauros Moss sudaryta straipsnių rinktinė *Ar Kanada postkolonial? Išjudinant kanadiečių literatūrą (Is Canada Postcolonial? Unsettling Canadian Literature, 2003)*. Postkolonializmo modelis, manau, taip pat naudingas ir funkcionalus Lietuvos terpei, padeda suvokti, kaip formavosi visuomenė, kultūra, tautos psichologija, nes tik supratus savo praeitį,

galima žengti į ateitį kaip laisvam žmogui ar laisvai tautai. Taikyti postkolonializmo teoriją literatūros studijoms ypač aktualu, nes tai leidžia per literatūrą aptarti sudėtingus dalykus; kelios pagrindinės sąvokos gali padėti studentams analizuoti komplikuočius identiteto, psichologinius procesus ir reiškinius.

L. L.: Kaip kilo mintis sudaryti rinktinę *Feminizmo ekskursai*, ar tuo metu specialiai domėjotės moterų rašymu, feminizmo koncepcijomis? Kokioje stadijoje dabar yra feminizmas kaip metodologija, turbūt jis irgi patiria stiprių transformacijų, kryžminasi su kitomis metodologijomis, pereina į kultūros studijų lauką?

K. G.: Feminizmo koncepcijomis, moterų rašymu susidomėjau studijuodama Concordia universitete, kur 1989 m. tapau humanitarinių mokslų ir anglų literatūros bakalaure. Tai buvo labai dinamiškas kultūros ir literatūros studijų laikotarpis, nes atsivėrė nauji žiūros taškai, vertinimo būdai, kurie atspindėjo gilius visuomeninius procesus. Iš pokalbių su tokiais autoritetais kaip Vytautas Kavolis, Ilona Gražytė-Maziliauskienė ir jų darbų žinojau, kad lyčių skirtumų, lygybės klausimai sovietmečiu nebuvo nagrinėjami, tad 1989 m. rudenį vykdama į Lietuvą vežiausi nemažai knygų – svarbiausių tos srities teorinių, literatūrinių tekstų kolekciją. Avykusi į Lietuvą dalinausi tomis idėjomis su moterimis: filologėmis, žurnalistėmis, rašytojomis Viktorija Daujotyte, Zita Čepaite, Solveiga Daugirdaite, Jurga Ivanauskaite, ir netrukus man buvo pasiūlyta dėstyti įvairius Moterų studijų kursus, vesti seminarus Vilniaus universitete ir Vilniaus pedagoginiame universitete. Tiems užsiėmimams reikėjo tekstų, tad po truputį buvo verčiami „kanoniniai“ moterų ir lyčių koncepcijos autoriai: Simone’a de Beauvoir, Johnas Stuartas Millis, Virginia Woolf, Julia Kristeva. O kadangi turėjau kontaktų Atviros Lietuvos Fonde, gavau pasiūlymą sudaryti rinkinį serijai „Atviros Lietuvos knyga“. Buvo gyvas poreikis išversti ir pristatyti tuos tekstus, kad Lietuvos mokslininkai ir skaitytojai galėtų jais naudotis savo konteksto, kultūros, visuomenės analizei.

Gal keistai atrodo, kad ta tema vėliau pati neberašiau. Taip atsitiko dėl to, kad niekada neturėjau tikslo primesti savo (kitur, kitame kontekste suformuotą) požiūrį. Rašydama *Feminizmo ekskursų* įžangas turėjau progą dar giliau apmąstyti šiuos klausimus ir padariau paprastą išvadą: būtina giliai suvokti, jog tarp lyčių, kaip ir tarp įvairių grupių, egzistuoja skirtumai, bet bandyti juos nusakyti

ir apibrėžti pavojinga. O svarbiausia – visus žmones visada reikia traktuoti kaip iš esmės lygius, nepaisant jų lyties, kilmės, socialinės padėties ar orientacijos. Nors ta idėja daug kur pasaulyje formaliai priimta, dar ilgai reikės dirbti, kad ji būtų tikrai realizuota.

Tokioje šalyje kaip Kanada įvairios feminizmo teorijos ir metodologijos iš tiesų labiau pritaikomos kultūrologijos sferoje, įvairiose jos atšakose, o visuomenėje ir viešajame diskurse situacija smarkiai pakito palyginus su XX a. 7-uoju dešimtmečiu, kai kilo antra moterų judėjimo banga. Moterų dalyvavimo kiekvienoje srityje mastai vis auga, beveik visuose universiteto fakultetuose studijuoja daugiau moterų nei vyrų. Turbūt svarbiausios diskusijos apie lyčių skirtumus ir lygybę vyksta dėl motinystės ir vaikų auginimo, nes tai vieninteliai dalykai, kurie riboja moteris darbo/veiklos sferoje. Ta įtampa (manau, kad „konfliktas“ per daug negatyvus žodis) neišvengiama, ji kyla darbovietėse, aptariama spaudoje, ją išgyvena kiekviena moteris, kad ir koks būtų jos sprendimas dėl šeimos kūrimo. Viena vertus, daugybė moterų nori turėti lygias galimybes savo karjerai, bet drauge matyti ir tendencija beveik fetišizuoti motinystę, t. y. juntamas spaudimas būti „tobula motina“, viską atiduoti vaikams, būti „natūralia mama“ (pastarąją idėją labai kritikuoja prancūzų rašytoja Elisabeth Badinter savo knygoje *Le conflit: La femme et la mère (Konfliktas: Moteris ir motina, 2010)*). Kita vertus, svarbus Kanados dienraštis *The Globe and Mail* kartais spausdina absurdiškus straipsnius apie Hillary Clinton šukuoseną... Mano manymu, svarbiausias ir didžiausias laimėjimas Vakarų pasaulyje lyčių santykių atžvilgiu yra tai, kad ir moterys, ir vyrai dabar turi visišką laisvę rinktis skirtingiausius socialinius, asmeninius vaidmenis, savo nuožiūra ieškoti pusiausvyros tarp darbo ir šeimos, asmeninio gyvenimo. Laiminga moteris, manau, yra ta, kuri save vertina ne pagal kokius nors visuomenės standartus, bet suranda, susikuria tokią situaciją ir laimę, kokia jai įmanoma ir tinkama.

Labiausiai šiuolaikinėje Vakarų kultūroje mane gąsdina interneto įtaka mergaičių savivokai (ir berniukų, jaunuolių mastymui apie moteris, nes pornografija dabar lengvai prieinama visiems). Neigiamos informacijos ir vaizdų perteklius sukelia didžiulę įtampą merginoms, jaunoms moterims, verčia jas lygintis su kitomis, su dirbtiniais idealais, fabrikuoti „suvaidinti“ savo seksualumą. Kaip tik ši savęs „fabrikavimo“ sąvoka turbūt yra viena svarbiausių lyčių ir kultūros studijose; šį procesą reitsykiais aptaria psichologai, kultūrologai, bet populiarioji kultūra tokia skvarbi, kad vargu ar kritika ir teorija gali ją atsverti.

L. L.: Lietuvių ir latvių egzodo romanuose, kuriuos postkolonijiniu aspektu nagrinėjau savo disertacijoje, hibridizacija atsiskleidė kaip išimtinai neigiama patirtis, nesugebėjimas suderinti atsineštinės elgsenos modelių ir naujos laikysenos poreikių, o teoretikai pristato skirtumą kaip resursą, kuris atveria „trečiąją erdvę“, suteikia žmogui dvigubos patirties krūvį. Kaip teorijos koreliuoja su konkrečia egzilo realybe? Ar gyvenimas dviejų kultūrų įtampoje patvirtina teorijas, ar kaip tik – jas paneigia? Kaip pati jaučiate tą tarpkultūrinę įtampą, ar ji konfliktiška, žlugdanti, o gal priešingai – produktyviai stimuliuojanti?

K. G.: Svarbioje esė „Įsivaizduojamos tėvynės“ indų kilmės britų rašytojas Salmanas Rushdie² šitaip apibūdina žmogaus, palikusio gimtinę ir įsikūrusio naujoje vietoje, patirtį: „Kartais mes jaučiamės lyg sėdėtume apžergę dvi kultūras, o kitąsyk įkrentame tarp dviejų kėdžių.“ Ne visada lengva gyventi dviejų ar trijų kultūrų įtampoje, bet nesakyčiau, kad tai žlugdanti situacija. Imigravimas neišvengiamai kelia stresą; Kanadoje apie tai daug rašo žurnalistai, mokslininkai, vyriausybė rūpinasi, kad žmonės pritaipytų. O jau kaip pasiseka konkrečiam žmogui, priklauso nuo jo požiūrio, charakterio, nuostatų. Kaip ir mano seneliai po karo, daugybė žmonių į Kanadą atvyksta bėgdami nuo labai sudėtingų politinių ar ekonominių situacijų. Manau, kad lietuvių egzodo patirtyje galima išvelgti įvairiausių prisitaikymo ir neprisitaikymo strategijų. Vieni bandė gyventi praeitimi, neigdami savo dabartį, kiti norėjo tą praeitį užmiršti, o dauguma svyravo tarp abiejų polių. Įtariu, kad neigiamas rašytojų požiūris į neišvengiamą išievių hibridizaciją atspindi tik dalies žmonių realybę. Daugybė išievių gana greitai prisitaikė prie Kanados ar JAV kultūros, elgsenos normų (kurios, prisiminkime, buvo sukurtos ankstesnių, įvairių tautų imigrantų), įsitvirtino naujoje šalyje. Jų vaikai, antra tos bangos karta, galėjo pasidžiaugti tėvų darbo vaisiais, daugumai buvo prieinamos aukštosios studijos, ir apskritai jie klesti. Bet tokie žmonės retai rašo romanus, ir galbūt jų mažiau dramatiška realybė neatsispindi egzodo literatūroje.

Mano senelio Vytauto Meilaus istorija šiuo požiūriu labai įdomi. Kilęs iš Ukmergės, jis dirbo menedžeriu prieškarinio Kaune, o karo metu buvo vienas tų lietuvių, kuriuos naciai įkalino Stuthoffo lageryje. Per stebuklą jis išgyveno ir su žmona bei dukra (mano motina) atsidūrė Kanadoje, kur aktyviai dalyvavo lietu-

2 Salman Rushdie, *Imaginary Homelands: Essays and Criticism 1981–1991*, New York, Penguin, 1992.

vių bendruomenės veikloje. Po kurio laiko buvo priimtas į Kanados diplomatinį korpusą, gyveno Tokijuje, Stokholme, Madride, Toronte. Jis išlaikė lietuvišką identitetą, bet buvo ir Kanados, ir pasaulio pilietis, ir nemanau, kad hibridizaciją išgyveno kaip negatyvų dalyką.

Grižusi į Kanadą 1999 m. galvojau, kad niekur nepritapsiu, kad esu pasmerkta blaškytis tarp dviejų kultūrų ir nė vienoje nesijausti namie, nes pats identitetas perskeltas į dvi dalis. Lietuvoje, nors visada jaučiausi tarp savųjų, tam tikra prasme visada likau Kita; tai nebūtinai negatyvu, tiesiog tai faktas. O po dešimties metų Lietuvoje dažnai jausdavau (ir toliau jaučiu), kad net artimi draugai Kanadoje negalėjo suprasti šios mano patirties, jei patys nebuvo patyrę kažko panašaus. Aš taip pat negaliu įsivaizduoti studentės, kurios šeima pabėgo iš Afganistano po Talibano pergalės, jausenos. Taip, „trečioji erdvė“ atsiveria; ji labai turtinga, patirties krūvis didelis ir įdomus, bet turi pripažinti, kad niekada neturėsi to aiškumo, saugumo jausmo, kurį turi žmogus, priklausantis vienai vietai. Tai dabar neretas atvejis, panašiai man pasakojasi naujieji Lietuvos emigrantai, pabuvę ilgiau, tarkim, Londone. Geriausia į tai žiūrėti kaip į turtą ir privilegiją, kurie suteikia daugiau medžiagos ir kūrybai, ir gyvenimui, negu pasąžėti nostalgijoje, išsigalvotame susvetimėjime.

L. L.: Kaip manote, kiek literatūra pajėgi pasakyti apie žmonių gyvenimus?

K. G.: Be abejonės, literatūra, kaip ir visi menai, gali daug pasakyti apie žmonių gyvenimus. Tikiu, kad kiekvienas menas atskleidžia tam tikrus realybės klodus. Grožinė literatūra puikiai atspindi psichologinę, egzistencinę, istorinę ir socialinę žmogaus patirtį, o šokis, poezija, muzika ar dailė galbūt geriau geba išreikšti abstraktesnius būties sluoksnius. Angliškai kalbančiose šalyse nuo XX a. antrosios pusės ryškėja „nonfiction writing“ – fakto literatūra kaip nauja, atskira ir itin gyva literatūros šaka; šie tekstai kai kada pirmą kartą publikuojami kaip ilgi straipsniai („feature articles“) žurnaluose *The New Yorker*, *Rolling Stone*, *Esquire*, net laikraščiuose. Čia vartojamos literatūros priemonės aprašant tikrus įvykius, išrintos ribos tarp grožinio ir negrožinio rašymo. Dėstau kursą šia tema, kuriame studentai nagrinėja ir patys rašo tokius tekstus, ir matau, kad jie stipriai reaguoja į šį žanrą, kartais net labiau nei į tradicinę grožinę literatūrą.

Nuo seno mane taip pat traukia ir literatūra, tekstas, ir vizualiniai menai. Nuolat skaitau, studijuoju literatūrinius tekstus, bet mano santykis su kalba

tampa vis labiau sąlygiškas, imu abejoti, kiek ji iš tiesų gali pasakyti, suvokiu, kokia ta tiesa trapi, subjektyvi; niekada nejaučiu, kad pasakiau ar parašiau taip, kaip norėjau, ir kad mane teisingai ir tiksliai supras. Pastaruoju metu lankau piešimo pamokas. Dirbdama literatūros dėstytoja, vertėja, redaktore nuolat esu intensyvioje kalbinėje, tekstinėje aplinkoje. Piešdama išjudinu ir išlaisvinu kitą smegenų dalį, ir dvasia pailsi, atsipalaiduoja. Nuolat stebiuosi, kad grįždama vėlai vakare namo po keturių valandų piešimo nejaučiu jokio nuovargio; ryškiau matau savo dukros veidą, jautriau apkabinu vyrą. O retsykais net įvyksta mažas stebuklas, ir per minutę nubrėžta moters figūra arba kėdės kontūras apie realybę man atskleidžia daugiau nei sugebėčiau pasakyti žodžiais.

L. L.: Esate filologė klasikine prasme, vertėja. Ką Jums reiškia vertimas? Žinoma, lingvistiniai registrai padeda išlaikyti kontaktą su Lietuva, su lietuvių autoriais ir neatitrūkti nuo kalbos, bet turbūt yra ir gilesnių, pamatinių sluoksnių? Štai Dalios Staponkutės esė knygoje *Lietumi prieš saulę* kalba atsiskleidžia kaip labai reikšmingas simbolinis savosios tapatybės įtvirtinimo registras. Ar Jūs tą irgi jaučiate?

K. G.: Mėgstu versti įdomius tekstus, nes manau, kad tai gana ekologiškas užsiėmimas – neprisėdu kurti nežinia ar reikalingų tekstų pati, bet padedu svarbiems, vertingiems esamiems tekstams pasiekti platesnį skaitytojų ratą, galiu jiems suteikti antrą gyvenimą. Ypač džiaugiuos turėdama galimybę tai daryti su lietuviška medžiaga, o pats procesas ir kontaktas su autoriais iš tiesų man padeda neatitrūkti nuo lietuviško konteksto. Kaip užsimenate, pačiu vertimo veiksmu žmogus tampa dviejų kultūrų mediatoriumi. Gal tai kuklus užsiėmimas, *ego* suteikiantis mažiau pasitenkinimo nei savo tekstų kūrimas, bet ir jis giliai mane paveikia, padeda man išlaikyti lietuvių kalbą, surišti, sujungti skirtingas mano esybės dalis.

L. L.: Ar mokslinį, ar grožinį tekstą mieliau verčiate?

K. G.: Tai du visiškai skirtingi dalykai. Man sunkoka atsakyti, nes neturiu daug grožinio teksto vertimo patirties, nors mane jis labai domina kaip vertėją. Be abejo, geras mokslinis tekstas turi savitą stilių, juntamas autoriaus balsas, tačiau verčiant svarbiausia tikslumas, preciziškai išreikšta autoriaus mintis. Versti

literatūrinį tekstą – panašiau į naujo teksto kūrimą, nes sėkmingas vertimas literatūrine prasme gyvas tiek pat kaip ir originalas. Neseniai baigiau versti Leonido Donskio knygą *Mažas patirties žemėlapis: Mintys ir aforizmai* (Versus aureus, 2010), kurią leis Kanados leidykla „Guernica Editions“. Versti aforizmus ir trumpus filosofinius apmąstymus ypač sudėtinga, nes jie neturės poveikio, jei nerasiu atitinkančio žodžių žaismo. Todėl su autoriumi dirbome labai intensyviai, kartais siūlydavau jam kelis žodžio, frazės variantus, o kartais tik po kelių mėnesių atsirasdavo sprendimas vienam sakiniui. 2010 m. spalį, susitikusi su Leonidu Vilniaus „Neringos“ kavinėje po daugelio mėnesių susirašinėjimo elektroniniais laiškais dėl pačių smulkesnių vertimo detalių, komentavau, kad tai labai intymus kūrybinis procesas, o jis pasakė, kad mano darbas – ne tik vertimas, bet ir naujas tekstas. Tai primena dar vieną Rushdie mintį iš knygos *Įsivaizduojamos tėvynės*: „Žodis ‚vertimas‘ etimologiškai kilęs iš lotyniško žodžio ‚pernešti‘. Persikėlę į kitą vietą pasaulyje, mes esame pernešti, išversti žmonės. Paprastai manoma, kad versdami visuomet kažką prarandame; aš atkakliai laikausi nuomonės, kad kažką ir įgyjame.“

L. L.: Kaip teigia postkolonialistai, kultūriniai skirtumai kartais būna neišverčiami. Ar dažnai su tuo tenka susidurti?

K. G.: Manau, kad skirtumai tarp kultūrų prarastų savo reikšmę, jei per lengvai juos galėtume išversti.